

İSLAM'DA İLİM, TEVAZU VE İBADET

Bismillâhirrahmânirrahîm.

el-Hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn. Alâ külli hâlin ve fî külli hîn. Ve's-salâtu ve's-selâmu alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîne Muhammedini'l-Mustafa ve alâ âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ecmaîne't-tayyibînet tâhirîn. Emmâ ba'dü:

Fe-kâle Resûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem:

a. Dini Kavrayış ve İlâhî Yardım

مَنْ تَفَقَّهَ فِي دِينِ اللَّهِ كَفَاهُ اللَّهُ هَمَّهُ وَرَزَقَهُ
مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

Men tefakkahe fî dîni'llâhi, kefâhü'llâhü hemmehû ve rezekahû min haysü lâ yehtesibü.

Râfi', Enes *radıyallâhu anh'*den, Hatib-i Bağdâdî ve İbn-i Neccâr Abdullah İbn Ebi Cerâd'dan rivayet eylemiş ki, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hazretleri şöyle buyurmuş:

Men tefekkahe. “O kimse ki dini bilgileri öğrendi, dininin inceliklerini öğrendi, fakih oldu.”

“Fakih” ne demek?

Hoca demek. Yani dini iyi bilen, ahkâm-ı fıkhiyeye aşina olan, hangi konuda nasıl davranmak lazım diye söyleyebilecek olan, fetva verebilecek olan kimse demek, fakih. Müftü gibi, hoca gibi yani. Kim böyle dinini güzel öğrenirse Allah'ın dininin emirlerinin, yasaklarının, ahkâmının inceliklerini kim öğrenirse,

Kefâhü'llâhü hemmehû. “Allah onun düşüncelerini, tasalarını endişe edip de şu işi nasıl yapacağım yahu diye telaşlarını karşılar, üzüntülerini giderir, ihtiyaçlarını karşılar, aklının takıldığı konularda, endişe ettiği konularda ona yardımcı olur.”

Ve reze kahû. “Ve onu rızıklandırır.” *Min haysü lâ yehtesibü.* “Ummadığı yerden.” Gelir, gelir. Kazanç gelir. İkram gelir. İş rast gider. Nasıl olursa olur, herhangi bir şekilde olur. Rızkı bol olur. Dinini öğrenen kişinin rızkı bol olur. Allah rızkını arttırır.

Neden?

Sevdiği için. “Dinini öğrendi bu kulum. Dininin inceliklerini biliyor. Bunları öğrenmeye zamanını harcadı, yetiştirdi, kendisini öğrendi” der. Tasalarını giderir, endişelerini karşılar, ihtiyaçlarını görür, ummadığı yerden ona rızıklar gönderir.

Şimdi insanın din yolunda çalışmamasının, dini bilgileri öğrenmemesinin sebeplerinden bir tanesi şey oluyor: “Ne yapalım” diyor. Yani “Geçim” diyor. “Geçim derdi. Para kazanacağım. Yemek yemek lazım.” diyor. Evde çoluk çocuğun ihtiyacı var, diyor. Meslek öğreneyim, diyor. Çalışayım, diyor. Sanat öğreneyim, diyor. Çırak olayım, usta olayım, diyor veya doktor olayım, diyor veya mühendis olayım, diyor. Hangi iş daha çok para getirir? Aman çocuğumu o tahsile vereyim, diyor. Para düşünüyor yani. İstikbal düşünüyor. Benim geçimim ne olacak? Benim halim ne olacak diye telaşından fırt, kalkıp gidiyor. Öğrenmiyor dini bilgileri. Halbuki fedakârlık yapan Allah rızası için Peygamber Efendimiz'in zamanında Mescid-i Nebevi'de kalmış. Köyünden gelmiş, kabilesinden kalkmış, Medine'ye

yerleşmiş, camide yatmaya razı olmuş, caminin sofa kısmında, aman şu dini öğreneyim, şu Kur'an'ı öğreneyim, Resûlullah'ın yanında bulunayım, biraz hadîs öğreneyim diye, iş güç yok, tarla bahçe yok, hurma, sebze, meyve yok, ticaret yok, dinini öğrenmeye gayret etmiş. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* çok hadîs rivayet etmiş. Diyorlar ki:

“Sen bu kadar hadîsi niye rivayet ettin?”

“Siz hepiniz ticaretle, tarlada, bahçede meşgulken ben Resûlullah'ın yanından ayrılmadım” diyor. “Dinledim, öğrendim” diyor. En çok hadîs rivayet eden ravilerden, sahabelerden birisi. Tabi gayret edince oluyor. Ezberliyor, biriktiriyor, yazıyor. Farsça da biliyormuş galiba. Çünkü Peygamber Efendimiz bir gün hastayken yanına gitmiş,

درد شکم داری؟

“*Derdi şikem dârî*” yani Farsça soruyor. “Karnın mı ağrıyor” diye Farsça sormuş Peygamber Efendimiz ona.

Demek ki Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’ın Farsça tarafı da var, Farsça da biliyor demek.

İlginç geldi bana rivayetlerde okuyunca. Öğrenmiş, öğrenince de sonradan bu böyle şeyler, çobanlık yapanlar, yoksul olanlar, fakir olanlar Cenâb-ı Hak Peygamber Efendimiz'in bu hadîs-i şerîfte bildirdiği durumu nasip etti. Hepsi vali oldular, bir şehre vali oldu. Abdullah ibn Mesûd bir yere vali oldu. Selmân-ı Fârisî bir yere vali oldu. İbn Abbas bir yere vali oldu. Allah o kadar bol rızık verdi ki sonra o kadar çok evlat verdi ki; çoluk çocuk, torun torba derken çok genişledi imkanları.

Neden?

Cenâb-ı Hak imtihan eder önce, imtihanı başaranı da lütfeder. İmtihanı başaramayan da kaybeder. Sıkıntılı zamanda, dur bakalım benim şu kulum nasıl davranacak, kulluğu güzel mi yapacak yoksa biraz sıkıntıyı görünce dönecek mi? diye imtihan eder. Her an imtihan olur insanlar. İmtihanda biraz zahmet çeken kazanır.

b. Tevazu ve Kibrin Akıbeti

مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ رَفَعَهُ اللَّهُ فَهُوَ فِي نَفْسِهِ صَغِيرٌ
وَفِي أَعْيُنِ النَّاسِ عَظِيمٌ وَمَنْ تَكَبَّرَ وَضَعَهُ اللَّهُ
فَهُوَ فِي أَعْيُنِ النَّاسِ صَغِيرٌ وَمِنْ نَفْسِهِ كَبِيرٌ
حَتَّى لَّهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِمْ مِنْ كَلْبٍ أَوْ خِنْزِيرٍ

Men tevâda'a li'llâhi rafe'ahüllâhü, fehüve fî nefsihî sagîrun, ve fî e'yûni'n-nâsi azîmûn. Ve men tekebbere vada'ahü'llâh, fehüve fî e'yûni'n-nâsi sağîrun, ve min nefsihî kebîrun, hattâ le-hüve ehvenü alayhim min kelbin ev hinzîrin.

Ömer radiyallâhu anh'den Ebû Nuaym rivayet eylemiş ki, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuş:

Men tevâda'a li'llâh. “Kim Allah rızası için tevazu gösterirse.”

Tevazu göstermek ne demek?

Alçak gönüllü olmak. Yumuşak olmak, boynu bükük olmak, böbürlenici olmamak. Allah onu yükseltir. Kendini alçaltan, tevazu göstereni Allah yükseltir.

Fe-hüve fî nefsihî sagîrun. “Kendi naz-
arında kendisi hor, sagîr, küçük olduğu halde.”

Ve fî e‘yûni’n-nâsi azîmûn. “Halkın
gözünde muazzam bir insan; büyük, ulu bir in-
san olur.” Allah çünkü yükseltir onu. Kendisi:
“Ben âciz, ben günahkâr, ben kusurlu kul. Ey-
vah! iyi kulluk yapamıyorum, bilmem ne falan.
Beş para etmem. Nâçiz, âciz bir kulum.”

Nâçiz ne demek?

Hiçbir şey demek. Çiz, şey demek par-
çada. Nâçiz, hiçbir şey demek. Ben naçiz ku-
lum. Yani hiçbir şey olan. Hiç değer olmayan
kul. O kendisi kendi gözünde küçüktür. Ama
Allah onu insanların gözünde muazzam, ulu,
devletli, şevketli bir insan yapar. Hürmet et-
tirtir ona.

Ve men tekebbere. Buna mukabil,
tekebbür eden, kibirlenen, ululanan “Ben,
ben, ben! Ben söyleyim, ben böyleyim! Var mı
benim gibisi? vesaire filan. “O adam neymiş
ya? Ben onun gibi elli tanesini cebimden
çıkartırım!” vesaire filan. Of, adama bak ya!
Beni reis-i cumhur yapmaları lazımdı ama işte

bu adamlarda kafa yok. Akılları olsa gelirler, beni reis-i cumhur yaparlardı, vesaire filan.

Ha, kim tekebbür ederse! *Vada'ahü'llâh*. “Allah da onu alçaltır, indirir aşağı.”

Fe-hüve fî e'yûni'n-nâsi sağırun. “İnsanların gözünde hor ve kıymetsiz insan olur.” O kadar ki, o kadar kıymetsiz olur ki, *hattâ le-hüve ehvenü alayhim min kelbin ev hinzîrin*. “Hattâ bir köpekten, bir hınzırdan bile daha basit olur onların gözünde.” Boş ver ya o adam beş para etmez. Parası var, arabası var, köşkü var, bilmem ne. Ciğeri beş para etmez. Ciğerini köpeklerin önüne alsan yemez. Bırak ya o adamda iş yok. Halk şey yapmaz yani. Kibir yapanı Allah sevmez. Tevazu gösterileni Allah sever, yükseltir.

c. Abdest Sonrası Zikrin Fazileti

Üçüncü hadîs-i şerîf:

مَنْ تَوَضَّأَ فَأَسْبَغَ وَضُوءَهُ ثُمَّ قَالَ عِنْدَ فَرَاعِهِ
مِنْ وَضُوءِهِ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ
أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

خُتِمَ عَلَيْهَا بِخَاتَمٍ فَوُضِعَتْ تَحْتَ الْعَرْشِ
فَلَمْ تَكْسُرْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

Men teveddae fe-esbeğa vudûehû sümme kâle inde ferâğihî min vudûihi: Sübhânake'llâhümme, ve bi-hamdike eşhedü en lâ ilâhe illâ ente, esteğfiruke ve etûbü ileyk. Hutime alayhâ bi-hâtami fe-vüdi'at tahte'l-arşı fe-lem tükser ilâ yevmi'l-ki-yâmeti.

Kim (tevaddu' hemze ile olursa) *men tevadda'a* “abdest alırsa” demek. Kim abdest alırsa. *Fe-esbeğa vudûehû*. “Ve abdestini de eksiksiz, kusursuz, güzel alırsa, tam yaparsa.”

Çünkü bazısı aceleye getiriyor abdesti. “Hadi, yavrum abdest al.” diyorsun. “Peki baba.” diyor. Gidiyor musluğun başına çup çup çup. Ee, daha bu yüzünün her tarafı yıkanmadı. Ya kolunun her tarafı yıkanmadı. Acele ediyor yani. Ayağını yıkıyor, “Gel bakayım buraya. Ayağının topuğu ıslanmamış.”

Nasıl olacak?

Güzelce her tarafını yıkayacak. Yani su her tarafına gidecek.

Esbeğâ vudûehû demek, yani “abdesti güzelce, eksiksiz, kuru yer kalmayacak şekilde güzel yıkayarak azalarını almak” demek. Kim böyle güzel yaparsa abdesti almasını, sonra *sümme kâle inde ferâğihî*. Abdesti bitirdikten sonra da şu duayı okursa, *Min vudûihi*. Abdestini alınca şu duayı okursa:

Sübhânake’llâhümme, ve bi-hamdike eşhedü en lâ ilâhe illâ ente, esteğfiruke ve etûbü ileyk. “Yâ Rabbi! Ey benim Rabbim! Seni her türlü kemâlatını idrak edip her türlü noksandan uzak bilirim, seni takdis ederim, tenzih ederim ve sana hamdû senalar ederim ve şehadet ederim ki senden başka mabud yok, senden mağfiret dilerim ve bana teveccüh buyurmanı dilerim.” manasına geliyor bu.

Sübhânake’llâhümme, ve bi-hamdike eşhedü en lâ ilâhe illâ ente, esteğfiruke ve etûbü ileyk.

Hutime alayhâ bi-hâtami.

Bu sözleri bir mübarek torbaya sanki konur, sanki mühürlenir, *fe-vüdi‘at tehte’l-arşi*, “Arşın altına konulur.”

Şimdi kıymetli şeyleri, postacıları bilmem gördünüz mü? Bir torbaları oluyor, mühürleniyor, oradan oraya öyle gönderiyorlar, açılmıyor. Eskiden de öyleydi. Torbaya koyarlardı, ağzını kapatıp mühürlerlerdi. Yani kilitli. Kimse açamaz. Mührü bozarsa belli olur açıldığı. Açıldığı zaman da sorumlu olur. Kıymetli şeyler böyle mühürlenirdi. İyi evsafli şeyler, kıymetli şeyler böyle yapıldı. Bu da çok kıymetli olduğu için bu sözler de böyle mübarek bir torbaya konulur, ağzı kapatılır, mühürlenir, arş-ı azamın altına yerleştirilir.

Fe-lem tükser ilâ yevmi'l-kiyâme. “Kıyamete kadar kırılmadan, bozulmadan muhafaza olunur ahirette de kıyametten sonra da sahibi onun faydasını görür. Demek ki bu duayı şeyden sonra okumak lazım. Hatta bir tane daha okuyayım.

d. Abdestle Açılan Cennet Kapıları

مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ رَفَعَ بَصَرَهُ
إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ
لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ
فُتِحَتْ لَهُ ثَمَانِيَةُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ يَدْخُلُ
مِنْ أَيِّهَا شَاءَ

*Men teveddae fe-ahsene'l-vüdûe sümme
rafe'a besarahû ile's-semâi fe-kâle: Eşhedü
en lâ ilâhe illa'llâh vahdehû lâ şerîke lehû, ve
eşhedü enne Muhammeden abdühû ve
rasûlüh, fütihat lehû semâniyetü ebvâbi'l-
cenneti, yedhulü min eyyihâ şâe.*

“Kim abdest alır, abdestini güzel, eksiksiz, tam yapar, sonra da yüzünü göğe kaldırıp gözünü *Eşhedü en lâ ilâhe illa'llâh ve-hdehû lâ şerîke lehû, ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlüh* derse yukarıdaki daha çok sözlü. Burada bir de Muhammeden eklenmiş oluyor. Yani böyle derse, *fütihat lehû semâniyetü ebvâbi'l-cenneh*, “Buna sekiz cennetin kapıları açılır” *Yedhulü min eyyihâ şâe*, “Hangisinden isterse oradan

cennete girer.” Sekiz kapı açılır, buyur hangisinden isterse cennete oradan girer. Demek ki, abdest çok önemli bir iş ibadetin anahtarı, başlangıcı, girişi olmuş oluyor. Çok önemli, abdestte çok mükâfatlar veriliyor. Abdestten sonra böyle dua edenler de çok manevi mükâfatlara erişiyorlar.

Abdest alınca abdest sularıyla beraber kişinin günahları dökülür. Abdest böyle yüzüne suyu çarptığın zaman dökülüyor aşağıya. Elini yıkadığın zaman dökülüyor aşağıya. O damlayan sularla beraber insanın günahları dökülür, günahları kalmaz. Ondan sonra da böyle dualar ederse cennete gireceği böylece belirtilmiş oluyor. Abdestin kıymetini bilerek, severek ciddiyetle güzelce abdesti almak lazım.

Allah Teâlâ Hazretleri, bizi abdesti güzel alıp o mükâfatlara erenlerden eylesin... Allah hepinizden razı olsun...

Sübhane-kellâhümme ve bi-hamdik, eşhedü enlâ ilahe illâ ente vahdeke lâ şerîke leke estağfiruke ve etûbü ileyk.

*Sübhâne rabbinâ rabbi'l-izzeti ammâ
yasifûn ve selâmün alâ cemî'i enbiyâ'i ve'l-
mürselîn ve âli küllin ecmaîn ve'l-hamdü
lillâhi rabbi'l-âlemîn.*

*Rabbenâ tekabbel minnâ bi-hürmeti
esrârı sureti'l-Fâtiha.*

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

[Bütün HADİS DERSLERİ'ne PDF olarak
ulaşmak için tıklayınız.](#)

